Tryckta texter och webbtexter – likheter och skillnader

Referensramen för kritisk läskunnighet erbjuder verktyg för granskning av alla slags texter, även webbtexter. Olika medier har dock sina egna särdrag och krav på tolkningen av texter. Tabellen här visar de centrala dragen och skillnaderna mellan tryckta texter och webbtexter.

	Tryckt text	**Webbtext**
Informationssökning	Köpa eller låna en bok eller tidning; använda innehållsförteckningen i början eller ordförteckningen i slutet för att söka efter innehåll; ögna igenom mellanrubriker.	Användning av en sökmotor; kännedom om användningen av sökord; användning av en sökfunktion samt att ögna igenom mellanrubriker på en webbsida eller en webbplats. Webbplatsens innehållsförteckning kan finnas i sidopanelen. Texten kan behöva laddas ner enbart utifrån filnamnet innan den visas. I informationssökningen kan man använda olika webbforum, varvid kunskapen bygger på individers kunskaper (utifrån erfarenheter).
Textens struktur	Vanligtvis framåt sida efter sida; en tydlig väg framåt inbyggd i texten.	Hypertext, det vill säga att texten innehåller länkar till andra sidor. Läsaren bygger upp sin egen väg framåt. Texten kan bestå av olika deltexter eller framstå i en annan kontext än vad författaren ursprungligen avsett. Läsaren måste komma ihåg målet med läsningen så att hen inte går vilse i informationsflödet.
Textgenre	I regel en vald textgenre.	Textgenren kan ändras via en länk.
Modalitet	Skriven text, figurer, tecken och bilder.	Skriven text, figurer, tecken, bilder, ljud, videor och kombinationer av dessa – multimedial, det vill säga kräver omfattande medieläskunnig-het.
Utgivare och författare	Uppgifterna om utgivaren är lätta att hitta och texterna har i allmänhet gått igenom utgivarens förhandsgranskning. Uppgifter om skribenten är synligt markerade. Identiteten är i allmänhet känd.	Vem som helst kan publicera vad som helst utan förhandsgranskning. Skribentens kunskaper kan vara synliga, men skribenten kan också vara anonym och använda en signatur. Anonymiteten påverkar ofta textens tillförlitlighet och ton.

	Tryckt text	Webbtext
Tidpunkt för publiceringen	Lätt att se.	Ofta är det svårt att veta när texten har publicerats och om den har uppdaterats.
Interaktion	Från skribenten till läsaren, mycket sällan till exempel återkoppling till skribenten.	Från skribenten till läsaren men det finns många sätt att reagera på skribentens text, ge återkoppling, komplettera det skrivna och föra diskussionen vidare med en större läsekrets.
Varaktighet	Texten förblir densamma.	Texten kan ändras när som helst utan att detta meddelas till läsaren. Texten kan också tas bort eller flyttas till en annan plats.
Verktyg och textens uppställning	Texten läses på papper, varvid publikationens sidstorlek och textens layout är standard.	Texten läses på en dator, surfplatta eller smarttelefon, varvid layouten och den text som samtidigt syns kan ändras beroende på hur stor skärmen är.
Aktivering av tidigare kunskap	Läsaren minns och funderar på vad hen vet om ämnet utifrån vad hen tidigare lärt sig, läst eller upplevt.	Samma typ av strategier som vid en tryckt version.
Läsprocessen går framåt	Oftast ord för ord, rad för rad.	Genom att ögna igenom och skanna, ofta i form av bokstaven F, se artikeln på engelska i ämnet på Nielsen & Norman Groups webbplats.
Fastställande av centrala tankar	Läsaren tolkar och analyserar texten, söker det viktigaste innehållet i den och skapar på så sätt en helhetsbild av texten.	Samma typ av strategier som vid en tryckt version.
Slutledningar	Läsaren granskar både det som sägs tydligt och det som man läser mellan raderna. Hen drar nytta av sin bakgrund. Läsaren granskar den tryckta texten som en självständig helhet.	Samma typ av strategier som vid en tryckt version. Hur läsaren har hamnat på webbplatsen (t.ex. vilken typ av sida som har länkat till en ny sida) kan dock påverka slutledningarna: om utgångspunkten har varit en skämtsida kan läsarens slutsatser avvika avsevärt jämfört med om utgångspunkten har varit en nyhetssida.

Författare:

Leino, K. (2018). *Painetut tekstit ja verkkotekstit – yhtäläisyyksiä ja eroja.* VLUKILOKI-projektet 2018–2022. Jyväskylä universitet.

Källa:

Leino, K. (2014). The relationship between computer use and reading literacy – Focus on 15-year-old Finnish students in PISA studies. Koulutuksen tutkimuslaitoksen julkaisuja 30, 51–60.
Se även Kiili, C. & Laurinen, L. (2018). Monilukutaidon mestariksi: Opettaja nettilukemisen ohjaajana, s. 11–13.